

SUPLEMENT
LI 187 juliol 2023

LLUITA
INTERNACIONALISTA

ELS/LES NOSTRES MORTES

**Col·locació d'esteles commemoratives en el
Memorial Democràtic del Fossar de la Pedrera**

Unitat Internacional dels i de les Treballadores-Quarta Internacional (UIT-QI)

«*Els i les nostres mortes*»¹

Prenem el títol del de la declaració del SI de la IV Internacional el 1936 i per mantenir viva la memòria dels i de les nostres mortes, i la de la lluita per la revolució per la qual van perdre la vida, hem col·locat dues esteles –una per als caiguts del POUM i una altra pels de la IV Internacional– en el Fossar de la Pedrera, espai de memòria històrica de la revolució i de la guerra de 1936 de la que han estat absents durant quasi quaranta anys. Volem que la seva lluita i la seva mort surtin del doble anonimats a què han estat sotmeses, pel franquisme primer i pels hereus de l'estalinisme després², i citar-ne alguns d'ells i elles, amb els seus noms i cognoms, reivindicant el seu valor defensant cada moment de la revolució i escrivint la nostra història.

La revolució: juliol de 1936

El 17 de juliol, l'exèrcit d'Àfrica es revoltava. Aquella nit, van arribar els primers rumors del Cop a Sevilla: piquets d'obres i guàrdies d'assalt envoltant les casernes de la ciutat. El jove socialista trotskista del *Partit Obrer d'Unificació Marxista* (POUM), Julio Cid baixa des de Gerena (Sevilla) a la ciutat per aconseguir armes. El sorprèn l'esclat del primer combat a la plaça de San Francisco, a la tarda del mateix 18 de juliol. És un dels civils que resisteix la primera envestida de les tropes feixistes, atrinxerant-se a l'edifici de la Telefònica. Ferit, es retira a Gerena on organitzen la defensa. El 21, tres companys del POUM i tres socialistes, tracten de tornar a Sevilla, però ja no poden i queden a l'Algaba. A Sevilla, amb la brutal repressió del general Queipo de Llano, cauen assassinats Emiliano Díaz, Luís Fernández i Agustín Herrera, membres actius de l'*Esquerra Comunista* –que com la de Madrid s'havia resistit

Sevilla, Triana. 18/07/1936. Foto: Serrano

al trencament amb Trotski- i del POUM. Cid, juntament amb el seu company Quesada, també de l'EC i el POUM, aniran lluitant poble a poble, perdent terreny fins a arribar a la localitat extremeña d'Azuaga, ja a l'agost, on es trobaran amb els trotskistes supervivents de Llerena³. Romualdo Rodríguez, que s'havia salvat una vegada capturat en aconseguir deslligar-se, relata la massacre de més de 600 obrers/es a Llerena, dels quals, 50 o 60 eren del POUM. Ell havia aconseguit fugir aprofitant la confusió de l'afusellament, empenyent els soldats i fugint a la carrera a la foscor de la nit. Moriren assassinats els companys Romualdo Fuentes Campos, un camperol de les vagues durant la

República, Félix Galán, un dels dirigents més combatius de la població, i José Martín Rafael, que fou president de la Federació Local de Sindicats Obrers de Llerena, entre altres. Junts, conformen una columna d'andalusos i extremeños, que es veu obligada a retrocedir fins a Madrid, on s'enrolen a la resistència de la capital. Seran al *Batalló Lenin*, del que parla Mika Feldman Etchébere, a les memòries «*Mi guerra de España*»⁴.

A Madrid, amb uns 150 militants, veterans de l'Esquerra Comunista, vella i jove guàrdia, des del veterà Luis García Palacios, «*Roberto Mariner*», fins als joves de la zona Sud, com Jesús Blanco, passant pels Enrique Rodríguez o Eugenio Fernández Granell, reclutats també en el període d'«*oposició*». Tots estaven sentimentalment units tant a la IV Internacional i a Trotski⁵ com al POUM. Van tenir molta importància en la lluita contra la insurrecció militar del juliol, tant a la Casa de Campo, a l'assalt de la Caserna Campamento, com a l'assalt a la de la Muntanya, que van atacar al crit de «*Visca Trotski!*»⁶. L'allau de simpatitzants, amb la incorporació de les seccions de Perales de Tajuña, a més dels arribats d'Andalusia i Llerena, els va permetre organitzar la «columna motoritzada» amb més de 150 milicians que va sortir de Madrid el 20 de juliol.

A Barcelona, s'havien organitzat comitès de defensa de cada barri en els dies anteriors, i de Cabo, que ho va viure, explica: «*El divendres 17 de juliol tot el partit es trobava ja en peu de guerra. El C.E. estava reunint en sessió permanent des de feia diversos dies. El Comitè de Defensa, amb Rovira, del*

Barcelona, 19 de juliol. Carrer Ample. Foto: Pérez Rozas. Germinal Vidal va caure a Pl. Universitat

CE, al capdavant, va prendre les mesures pertinents demanant totes les armes de què es podia disposar. Al nostre local, (...) es va fer guàrdia tota la nit del 18 al 19 (...) i a la matinada del diumenge 19 va arribar la notícia tan esperada que les tropes havien sortit de les seves casernes i en un moviment de pines, es dirigien al centre de la ciutat. Al primer enfrontament seriós amb l'exèrcit, al centre mateix de la ciutat, a la plaça de la Universitat, va caure víctima, potser la primera –en serien una quarantena del POUM al llarg del dia-, ni més ni menys que el secretari de la JCI del POUM, **Germinal Vidal Lafarga**, treballador portuari (Barcelona, 1915-1936)

En els dies següents, s'ocuparien empreses i organitzaria l'economia, col·lectivitzant o quasi socialitzant algunes branques, com la fusta a Barcelona o el Gènere de Punt en mans del POUM a Mataró i Terrassa, amb forts consells de fàbrica⁸. A més, naixeria el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, embrió d'un possible govern revolucionari segons el POUM, i els comitès locals antifeixistes que organitzaven l'abastiment, garantien la seguretat en la rereguarda, coordinaven les milícies i feien funcionar les fàbriques i terres col·lectivitzades. Però la CNT, va permetre que el govern de la Generalitat seguís en mans de Companys, malgrat que aquest es va oferir a deixar-lo.

Al front: 1936-1937

Ben aviat, el 20 de juliol, les milícies del POUM sortien cap al front des de Madrid i Barcelona. Dels 8.000 militants, es van mobilitzar especialment les joventuts, però també al voltant de 500 combatents estrangers, de 28 nacionalitats, amb una part important de militants antifeixistes italians i alemanys exiliats. Com va escriure Chris Ealham en el seu llibre «*La lucha por Barcelona*», «era la darrera frontera del socialisme internacionalista davant el feixisme». Això va fer que vinguessin quasi totes les corrents de socialistes d'esquerra independents com el *Partit Socialista maximalista* i els comunistes d'esquerra *bordiguistes* d'Itàlia, el SAPD i el corrent d'oposicionistes de Brandler i Thalheimer del KPD (O) alemany, l'*Independent Labour Party* britànic, la *Gauche Révolutionnaire* de Marceau Pivert –que donaria lloc al *Parti Socialiste Ouvrier et Paysan* (PSOP)-, el RSAP holandès de Henk Sneevliet, etc.

Columna Internacional del POUM. Divisió Lenin. Barcelona. Va combatre en el front d'Aragó a 1936

Descans en el front d'Aragó. 1936

Una part de les organitzacions estaven relacionades amb el *Buró Internacional d'Unitat Socialista Revolucionària*, l'anomenat *Buró de Londres*, on va estar el *Bloc Obrer i Camperol* (BOC) i després el POUM. Però també militants de l'*Oposició d'Esquerra Internacional* pertanyents a diversos grups trotskistes de diferents països. Van ser presents, molt abans que les *Brigades Internacionals* –i en alguns casos als carrers ja a la revolució del 19 de juliol-, formant part de les *Columnes Lenin* del POUM que van combatre en el front d'Osca, el fracassat desembarcament a Mallorca, el de Terol o la defensa de Madrid, sempre suportant la política sistemàtica del govern, de no enviar-los armes.

També van anar al front, 119 dones militants, com ara la trotskista argentina Mika Etchebéhere, *La Capitana*, l'única dona que va comandar un batalló, del POUM, a la batalla de Sigüenza. O

Mika, *la Capitana*, en el front de Guadalajara. Hipólito Etchebéhere, caigut a Sigüenza. 1936

Emma Roca (Madrid, 1919-2004) que, procedent de l'*Esquerra Comunista* madrilenya, va participar amb 19 anys en la columna comandada per Mika. O la comunista brandleriana alemanya Margarita Zimball «*Puz*», de la *Columna Lenin*, que va caure en el Front d'Osca. El setembre de 1936, el govern de Largo Caballero va decretar la dissolució del Comitè de Milícies i va començar l'organització de l'exèrcit regular, les dones es van haver d'organitzar a la rereguarda -moltes integrant-se al «*Socor Roig*», també del partit-, i van ser poques les que van romandre al front fent serveis auxiliars. La trotskista suïssa Clara Thalman va passar un breu temps

amb el Batalló de Xoc del POUM a l'abril de 1937 després d'haver estat amb la Columna Durruti. També la poeta britànica Mary Low -juntament amb el seu company el cubà Juan Breá, amb qui va compartir vida i combat al surrealisme i al trotskisme- que, amenaçats de mort pels estalinistes van haver de fugir a França, el desembre del 1936.

Al Front d'Osca, cauen a finals de 1936, **Miquel Pedrola** -substituint al recentment assassinat Germinal al capdavant de les JCI-, al costat de **Castells, Buil, i Andreu Sabadell**, tots de les joventuts. Junt amb ells, cau el jove trotskista marsellès, **Robert de Fauconnet**, i es ferit i queda mutilat el trotskista algerià, Maurice Aïche. A inicis de 1937, caurà l'obrer textil **Amadeu Cahué**. El cap de la divisió, Josep Rovira -que havia encapçalat la *Columna Lenin* des de l'inici, al costat del miner de la Alianza Obrera (UHP^o) i del BOC en la revolució asturiana, Manuel Grossi-, qui va ser felicitat pel paper de la seva milícia, i immediatament cridat a presentar-se davant del General en cap de l'Exèrcit de l'Est que el va detenir com «*espía de Franco*»: era l'inici de la caça de poumistes.

En la defensa de Madrid, on va participar el *Batallón Lenin* -procedent del «*batallón de voluntarios obreros 20 de julio*», es va intentar repetides

Funeral pels caiguts en el front d'Osca: entre d'altres, M. Pedrola i el trotskista R. Fauconnet. Setembre 1936. Arxiu Centelles

vegades assaltar el Castell i la ciutat d'Atienza. Es va fracassar i es van perdre camarades, com ara **Rodolfo Mejías**, del Comitè Local de Madrid, i el trotskista argentí **Hipólito Etchebéhere**, cap de les milícies. En les lluites per defensar Sigüenza i la Catedral van caure molts més, com **Emilio Freire**, també del CL de Madrid i dirigent del Sindicat de Sabaters d'UGT, **Eugenio Izquierdo**, afusellat al caure presoner amb molts altres milicians, fins i tot els ferits, a la casa-hospital del poble. També van ser desenes de camarades i simpatitzants els qui

van deixar les seves vides en les batalles que van precedir la sortida del Govern cap a València, com ara **Eulogio Fernández, Luis Medina, Paco Marrón, Joaquín Pastor o García Palacios**, fill del vell camarada Luís Garcia Palacios, tots ells membres de la JCI de Madrid, o en el Front de Moncloa-Aravaca (amb Ciutat Universitària), **Jesús Bueno** el 15/1/1937 -que malgrat haver defensat entrar a les JS, ho havia fet al POUM, i ser secretari general de les JCI a Madrid-. I, combatent amb les Brigades Internacionals, va caure, **Emmanuel Loubier**, paleta trotskista francès, que havia travessat França en bicicleta per combatre i deixar la vida per la revolució en el front de Madrid l'abril de 1937.

Foto de Robert Capa o Gera Taro

A la resta de l'estat, els nostres companys queien lluitant. **Luis Rastrollo**, advocat i dirigent de camperols a Llerena, detingut pels franquistes, va ser afusellat, com **Manuel Fernández Sendón**, marí mercant, de l'UGT i alcalde de Santa Eugenia de Ribeira, ambdós executats en el cementiri de Boisaca de Santiago; **José Ramos**, a Lugo; **Eusebio Cortezón**, veterà militant i dirigent del Sindicat del Petrolí a Santander; **Emilio García García** (Gijón, 1894-Oviedo, 1936) militant del Sindicat de la Construcció de la CNT, i de *l'Esquerra Comunista*, que jugà un paper important en la defensa de l'UHP asturiana, i la participació de la CNT, en contra del parer de la FAI, formà part de la milícia obrera que els primers mesos de la guerra va intentar la presa d'Oviedo, on morí al front d'una companyia comandada per ell; **José Luis Arenillas**, metge d'una confraria de pescadors, teòric de la qüestió nacional basca, va ser Cap de Sanitat de la *Euzko Gudarostea* -les Milícies d'Euzkadi-, fet presoner pels feixistes, va ser executat el març de 1938; **Félix Alutiz**, secretari del sindicat ferroviari de Navarra i membre del CC, assassinat a Pamplona pels carlins, o el nombrós grup de militants de Llerena (Badajoz) ja esmentat. Al front d'Irun va caure també, mort per un obús, un dels joves militants de la secció belga de la IV Internacional, **René Pasque** de Brussel·les, com a simple soldat de la Revolució, «aguantant» la seva posició fins al final sota el bombardeig massiu dels rebels¹⁰. O els militants de Soria **Silverio Lumbreras** i **Alfonso Morales**.

Fets de maig, contrarevolució i repressió: 1937-1939

Stalin havia decretat el final de tots els trotskistes –o revolucionaris propers i entre ells, el POUM-. Així, el lliurament limitat d'armes, per a resistir, però mai per a guanyar, es va convertir en un xantatge al govern que deixava, a canvi, les mans lliures als agents de la totpoderosa GPU que, encapçalada per Aleksandr Mijáilovich Orlov, enllaç del NKVD (la policia secreta soviètica) i l'encarregat de cobrar les armes amb l'anomenat *Or de Moscou*, començava la cacera de «trotskistes». Stalin matava dos ocells d'un tret, ja que també tenia necessitat d'aixafar a tot preu la revolució per tal d'aplicar la seva política de fronts populars i aparèixer com garant de l'ordre davant de les «democràcies» occidentals. I això era coincident amb els interessos de «l'ombra de la burgesia» defensats pels governs de Negrín o Companys que veien la possibilitat, de la seva mà, de reconstruir l'estat. «A partir de setembre de 1936, els assessors i especialistes militars i polítics de l'NKVD van ser enviats a Espanya per fer-se càrrec de la liquidació de tots els elements revolucionaris extremistes», escriu Broué.

La repressió salvatge contra el POUM i els trotskistes, va començar a Madrid, atacant la seu. I al gener, mentre el *Mundo Obrero*, òrgan del *Partido Comunista de España*, afirmava en el seu número del 29-1-1937 que «*Debemos luchar sin tregua contra los elementos trotskistas. Son los mejores colaboradores de Franco en nuestro país... El POUM es un puesto avanzado del enemigo en nuestro propio campo...*», la *Junta de Defensa* –en la que li havien negat el dret a ser-hi al POUM– confiscava la seva emissora de Ràdio. La recomposició de l'estat va suprimir les «txeques», excepte les del PCE. Per elles va passar Mika, *La Capitana*, al tornar del front i només la intervenció de l'anarquista Cipriano Mera i la incorporació a la seva columna, la va treure. Altres companys i companyes no van tenir tanta sort i amb el segell de la GPU d'un tret a la nuca, es van trobar els cadàvers d'Antonio Vallecillo, Julia Blanco, Jesús Ceballos o els germans Medina¹¹.

El 3 de maig de 1937, Companys va viatjar convenientment a València, i amb el seu coneixement o no, 200 guàrdies d'assalt comandats pel conseller de l'Ordre Públic de la Generalitat, Rodríguez Salas del PSUC, tractaven de recuperar la telefònica de Barcelona, en mans de la CNT des de juliol de 1936.

Era un pas més en el camí de controlar l'ordre públic –i acabar amb les Patrulles de Control, com volia Tarradellas, mà dreta de Companys– i la recuperació del control del poder per part de l'Estat, en quelcom tan sensible com les comunicacions. La provocació va mobilitzar als Comitès de Defensa, que en dues hores van decla-

rar la vaga revolucionària, va controlar els barris obrers i construir barricades al centre de la ciutat i als llocs estratègics, desbordant les crides a la calma dels caps anarquistes de les Patrulles de Control, Eroles i Asens. En poc temps el POUM, els *Amics de Durruti*¹², els *leninistes-bolxevics* (SBL) i les joventuts anarquistes (FJIL), havien pres posicions a les Rambles, el Raval i el Gòtic. És el que descriu George Orwell, que ho va viure des de la teulada del Teatre Poliorama, en el llibre «*Homenatge a Catalunya*» i que es recull en la pel·lícula de Ken Loach «*Tierra y Libertad*». De l'altre cantó de les Rambles, el PSUC, ERC, *Acció Catalana i Estat Català*, amb la Guàrdia d'Assalt i la Nacional Republicana, i reforços arribant de València. Mentrestant, la NKVD i la policia secreta del PSUC assassinaven a les txeques i als carrers: el 4 a la nit, militants del PSUC del Sindicat de l'aigua d'UGT, detenen als anarquistes italians Francesco Barbieri i Camilo Berneri, en el pis en què vivien a la plaça de l'Àngel: els cadàvers de tots dos van aparèixer a la Rambla amb un tret al clatell. Eren crítics amb la política de la FAI de participar del Govern.

Julio Cid. Maig 37 a Barcelona

Van morir més de 200 companys i companyes -algunes fonts parlen de 500-. Entre ells, el trotskista **Julio Cid**, que hem vist al juliol defensant Sevilla, després a Madrid, i va acabar a Barcelona, seguint combatent per la revolució: «*Si Fauconnet i altres van deixar els seus ossos al front, Cid, militant del POUM, però membre de la nostra fracció bolxevic-leninista d'aquell partit; va donar la seva vida defensant a les Rambles les conquestes del 19 de juliol.*»¹³

La insurrecció es va estendre i Federica Montseny i García Oliver, els ministres anarquistes, van córrer a Barcelona a calmar les coses. Per la ràdio, García Oliver clamava «[...] Y declaro que los guardias que hoy han muerto son mis hermanos. Me inclino ante ellos y los beso [...] todos cuantos han muerto hoy son mis hermanos.»¹⁴ Diuen que algun tir d'Star va reventar la ràdio mentre s'emetia. A les barricades, van començar a anomenar-lo «*La leyenda del beso*», com la sarsuela. Però les constants crides al desarmament, amb l'arribada de més guàrdies d'assalt de València, van posar fi, el dia 7 a la insurrecció, i el retorn al treball. No entrarem aquí en l'anàlisi concreta d'aquella derrota, cosa que farem en un proper suplement. Es tancava la revolució i es desfermava la contrarevolució republicana-stalinista.

Andreu Nin, 86 anys després

El 16 de juny d'enguany es compleixen 86 anys de la detenció d'Andreu Nin, una detenció, recordem-ho, que es va produir l'endemà de què el govern presidit per Negrín prenia la decisió de paralytizar tota l'activitat del POUM, detenir els seus dirigents, suspendre la seva premsa, expulsar els seus militants d'ajuntaments i institucions on encara tenien representació, tancar els seus locals, etc.

"Govern Negrín: on està Nin?"

Andreu Nin i Pérez (El Vendrell, Tarragona, 4/02/1892 - Alcalá de Henares, Madrid, 20/06/1937), delegat per la CNT al 3r Congrés de la III Internacional i al Congrés fundacional de la Internacional Sindical Roja. Va viure a Moscou, i va treballar amb Trotski. Va adherir a l'Oposició d'Esquerra el 1926, per la qual cosa va haver d'abandonar l'URSS el 1930.

Va impulsar l'Oposició Comunista d'Espanya (després Esquerra, ICE, maig de 1931), afiliada a l'Oposició d'Esquerra Internacional, va formar part de l'Aliança Obrera i va intervenir en els esdeveniments d'octubre del 1934 a Catalunya. En fusionar-se la ICE amb el Bloc Obrer i Camperol per fundar el POUM (1935), va ser membre del comitè executiu i director de la revista *La Nova Era*. Va ser també secretari general de la Federació Obrera d'Unitat Sindical (FOUS) el maig del 1936, membre del Consell d'Economia i Conseller de Justícia i Dret (9-12-1936) del Govern de la Generalitat.

«A Salamanca o a Berlín», responien els stalinistes a la pregunta inicial, donant a entendre que era espia de Franco o de Hitler. En realitat, detingut per la policia política soviètica, amb la connivència dels comandaments comunistes, traslladat a València i a Madrid, per ser torturat fins a la mort per ordre del general Orlov, en nom de Stalin, a l'«Operació Nikolai». El 1992, TV3 aprofitava l'obertura dels arxius de la KGB, per donar més dades en un documental.

Trotski, que s'havia enfrontat políticament a Nin, escriuria l'agost del 1937: «Es va esforçar per defensar la independència del proletariat espanyol contra les maquinacions burocràtiques de la colla al poder a Moscou. Aquest va ser el seu únic crim, i ho va pagar amb la seva vida»

Era una política, inspirada pel Partit Comunista, en un moment en què s'acusava el POUM d'haver provocat els fets de maig de 1937 i ben aviat se l'acusaria també d'haver organitzat una xarxa d'espionatge. Evidentment, darrera de tot plegat hi havia la URSS i el propi Stalin.

La detenció de l'Andreu Nin es va produir cap a les 12 del migdia, quan tres agents de policia es dirigiren al local del Comitè Executiu, amb l'ordre de portar a terme la detenció d'Andreu Nin, Jordi Arquer, Julián Gorkín i Juan Andrade. El primer a qui varen detenir fou a l'Andreu Nin, ja que tenia el despatx al primer pis del nº 10 de la Rambla dels Estudis, mentre els altres encara van tenir temps d'escapolir-se.

L'Andreu va ser portat a la comissaria de policia, a la Via Laietana, on justament el va anar a visitar Teresa Carbó Comas, una militant del POUM, esperantista, i que era la responsable del Socors Roig del Partit. Anys més tard explicava la seva experiència amb aquests termes: «Jo passava per les Rambles, venia de la visita d'hospitals i em vaig trobar amb un company que ara no puc precisar qui era i em va dir: 'saps que han agafat en Nin?', Jo dic 'que han agafat en Nin?' Diu sí. I jo com que sabia que si detenien a algú el portaven a la Jefatura de Policia, allà a la Via Laietana, doncs vaig anar cap allà. I em vaig trobar un xicot que era d'Esquerra Republicana i em va dir: 'les coses, malament per vosaltres'. I a mi, aquí, em coneixen molt, perquè hi havia anat varies vegades amb el Socors Roig, perquè havia passat alguna cosa... I coneixia inclòs molt al capità dels guàrdies d'assalt, però no vaig anar a veure al capità, ni res. Vaig dir-li 'L'han agafat?' 'Sí, però valdria més que te'n vagis, perquè les coses van malament per vosaltres».

La Teresa Carbó no només no se'n va anar, sinó que va anar directa a la Brigada Criminal. Portava una manta i menjar per en Nin. Va obrir una porta i se'l va trobar tot sol: «No vaig tenir temps de preguntar-li res, eh? Només. 'que t'han agafat?, t'han agafat?' I ell em diu: ' i tu, què hi fas aquí?' Perquè segurament que aleshores també ell no es trobava tan tranquil, com jo mateixa, pensant el que podien fer».

D'aquesta manera, la Teresa fou la darrera militant del POUM que el va veure viu. Després a ella també la van detenir. Va estar tres mesos i mig detinguda, dels quals un mes i mig va romandre incomunicada. L'únic delictes: haver vist Nin a la comissaria de policia.

Cal recordar aquesta situació, perquè justament el proper dimarts, dia 20 de juny, a les 7 de la tarda, per iniciativa de la Comissió de la Veritat i de l'Assemblea Nacional Catalana, tindrà lloc una concentració davant de la comissaria de policia -com s'esdevé cada 15 dies- per recordar la detenció d'Andreu Nin. La finalitat d'aquestes concentracions no és altra que aconseguir el tancament de la comissaria i la seva conversió en un centre de memòria històrica, on es recordi la repressió política i la tortura que hi hagué a Catalunya.

15/06/2023

Pelai Pagés

Durant l'estiu, assumeix el govern Negrín, és dissolt militarment el Consell d'Aragó a l'agost i s'intervenien les col·lectivitzacions de Castella; es desplega el SIM (Servei d'Informació Militar), policia secreta contra elements «quintacolumnistes» sota direcció stalinista; s'implanten els Tribunals d'Alta Traïció i Espionatge que actuen de forma retroactiva i extraordinàriament expeditiva. A petició d'ERC i el PSUC s'il·legalitza el POUM, però també els *Amics de Durruti* i el grup trotskista dels *bolxevics-leninistes*.

Es recorre al terrorisme d'Estat i l'eliminació física dels militants revolucionaris, amb assassinats polítics, desaparicions i empresonaments, a càrrec sobretot dels serveis d'intel·ligència del SIM del PCE, els consellers soviètics de la NKVD i la Komintern. Només a les presons republicanes hi havia més de 15.000 esquerranistes i llibertaris presos al final de l'any 37, a part de les txeques —on van romandre empresonades companyes des del 37 al final de la guerra com l'obrerera tèxtil gironina del POUM Isabel Peiró Polo— i els camps de concentració stalinistes. **Andreu Nin** no va ser «un més», com va dir amb cinisme Negrín al consell de ministres del 25/10/1937, sinó el símbol de les víctimes¹⁵ —veure article específic sobre segrest i assassinat de NIN—.

Les setmanes següents segueixen «desaparicions» de revolucionaris estrangers assassinats en condicions similars: Marc Rhein, fill del líder menxevic rus Rafael Abramóvitx, el militant austríac Kurt Landau, que s'havia afiliat al POUM, i els trotskistes **Hans Freund**, **Moulin**, i **Erwin Wolf**, exsecretari de Trotski. Ja hem esmentat els assassinats per la GPU a Madrid, però hem d'afegir **José María Arenillas** (Bilbao, 1906-Astúries, 1937), germà de l'esmentat José Luis, membre també de

Hans Freund, **Moulin**, (Benzlau 12/03/1912- Barcelona, maig 1937) era un trotskista alemany d'origen jueu, historiador. Havia arribat poc després de les jornades de juliol del 1936, va estar emetent en alemany a la ràdio del POUM a Madrid, i va estar a punt de ser afusellat al front del Guadarrama (on havia anat com a corresponsal i enviava informes a la IV Internacional) per «propaganda trotskista». A principis de 1937, a Barcelona, va intentar unificar els dos grups «*bolxevics-leninistes*», el de Munis (SBL), reconegut pel SI de la Internacional, que publicava *La Voz Leninista*, i el de l'italià Fosco, vinculat al PCI de Molinier, que publicava *El Soviet*. També va contactar amb *Els Amics de Durruti*, i participà activament en els fets de maig denunciant «*la política dels stalinistes així com l'actitud vacil·lant dels anarquistes i del POUM*». Considerat per la GPU com un dels principals líders dels *bolxevics-leninistes* a Espanya, l'agent de la NKVD George Mink, presumia que aviat tindria «*la seva pell*». Així, la policia secreta del PSUC el va detenir el 2 d'agost i va desaparèixer per mai més reaparèixer.

Erwin Wolf¹⁹, (1902-Barcelona agost 1937), trotskista txec que va fer de secretari de Trotski a Noruega, després de ser elegit membre del Secretariat Internacional a la conferència de Ginebra. Expulsat de Noruega per pressions del Kremlin, és després expulsat de Dinamarca pel mateix motiu. A Anglaterra va fer campanya contra els judicis de Moscou publicant articles, sobretot al *Manchester Guardian*. El 1937 va ser enviat pel Secretariat Internacional a Barcelona, arribant amb la seva jove companya, després dels fets de maig. Va col·laborar en la redacció de la declaració dels SBL del 19 de juliol, per l'aniversari de la revolució. Veient que la seva dèbil cobertura de periodista del «*Britannique Spanish News*» trontolla, ja que el diari acaba de tancar, fixa el seu retorn pel 31 de juliol. Però el 27 és detingut en un bar de les Rambles, i encara que és alliberat perquè només al final coneixen la seva identitat, torna a ser detingut el dia abans de la seva marxa i portat a la «txeca» del PSUC de Portal de l'Àngel, de la que mai més va sortir.

l'Esquerra Comunista i del POUM, que va ser assassinat a Astúries pels estalinistes l'octubre de 1937, poc després de l'entrada de l'exèrcit franquista a Gijón.

Les purgues no només van passar a la rereguarda, també al front. Els internacionals que en dissoldre's la milícia del POUM van integrar-se a les *Brigades Internacionals* sota control del PCE, van ser perseguits, empresonats o expulsats per «trotskistes» com la infermera austríaca jueva Angelina Franziska Wassermann, o no deixant-los ni allistar-se, com el trotskista alemany Herbert Lentze (*Kempinsky*): a 1939, hi havia 400 estrangers a les presons de la República. I militants de CNT i POUM enquadrats en unitats controlades pels stalinistes Líster i el *Campesino* van ser executats. Com **Joan Hervàs Soler** i **Jaume Trepà Solà**, ambdós dirigents del Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament (FETE) i del *Consell de l'Escola Nova Unificada* (CENU) assassinats al front d'Osca, el març de 1938 pels comunistes, juntament amb el militant de la CNT Jose Meca. O el mestre lleidatà **Pau Xuriguera Parramona** (Térmens, 1913-Front de l'Ebre, 1938), en el front des de l'inici de la guerra i assassinat en el de l'Ebre. O l'ex-comissari de guerra de Lleida, **Marcial Mena**, que es va negar a reconèixer cap de les acusacions d'espia de Franco ni de feixista que li feien en el seu «consell de

guerra», al punt que cap dels soldats s'animà a executar-lo i va caldre portar altres soldats que no el coneguessin per afusellar-lo.

Perquè l'objectiu inicial d'Stalin era reproduir els Judicis de Moscou a Barcelona, aconseguint suposades confessions, en primer lloc de Nin, que va ser assassinat en la tortura, però també de tots els militants significatius. Però no ho va aconseguir: els i les empresonades es revoltaven com ara la vaga de fam de les dones del POUM a la presó. Tampoc va funcionar el Judici al POUM de 1938, ni

en el dels SBL: «*Munis, Carlini i Rodríguez van aixecar el cap davant dels degenerats torturadors de la GPU. Assumiren la responsabilitat del treball de la Quarta Internacional a Espanya. No eren trotskistes 'vergonyosos', sinó bolxevics-leninistes que defensaven obertament i valentament els conceptes de la revolució permanent en les condicions més dures... La nostra organització internacional va ser informada i les nostres seccions estrangeres van denunciar aquest innoble truc estalinista. (...) La policia de Negrín-Comorera, que ja havia patit un revés amb el judici al POUM, es va veure obligada a endarrerir diverses vegades la data del judici. Finalment es va fixar per al 26 de gener de 1939. Però va ser una ironia del destí i una tràgica coincidència que les tropes franquistes entressin a Barcelona el mateix dia que haurien de ser jutjats els nostres companys»¹⁶*

L'acusació stalinista de *troskistes/agents de la Gestapo o de Franco/enemics del proletariat...*, els va perseguir més enllà de la guerra. Els qui van sobreviure, van tractar de seguir en la lluita antifeixista, fos a la resistència francesa o dels Països Baixos, o directament als exèrcits aliats o la Legió Estrangera francesa. Però van seguir sent perseguits pel maquis del PCF¹⁷: el familiar d'una companya, Germán García, del POUM, que ho va viure, explicava que havia evitat la pena de mort dels stalinistes, fugint de la Model per l'entrada dels franquistes a Barcelona i, que després de lluitar contra els alemanys, va ser fet presoner i altre cop condemnat a mort, de la que va poder escapar gràcies a l'ajuda d'un soldat alemany. Mirant per la finestra a la seva casa d'Angoulême, assenyalava el turó de davant i explicava que allà hi havia enterrats altres companys que no van tenir tanta sort i van ser assassinats pel maquis del PCF. Això quan no van anar a parar als camps de concentració francesos, com el de Gurs, i d'allà deportats a Alemanya, com **Guido Lionello** pescador italià, trotskista, que morí a Dachau o **Rudolf Steffens (Rudi)**, obrer del tèxtil, jueu alemany també trotskista, que morí a Mauthausen¹⁸. Però això ja és una altra història.

Juliol 2023

Notes

¹ Títol del comunicat del Secretariat Internacional de la IV Internacional, de 13 de setembre de 1936.

² Encara a 2007, l'ex conseller Joan Saura, d'IU, impulsor del *Memorial Democràtic de Catalunya*, com «una proposta de record contra aquest oblit», va reduir-lo exclusivament a les víctimes del franquisme, sense ni deixar espai ni demanar perdó per l'assassinat de Nin ni dels centenars que van ser assassinats en les txeques barcelonines.

³ Lluita Internacionalista 185, *La nostra historia. Llerena (Badajoz). Trotskistes jornalers*

⁴ http://descargas.localcambalache.org/mi_guerra_de_espana.pdf

⁵ <https://www.fundacionfedericoengels.net/index.php/61-revolucion-espanola-y-guerra-civil/escritos-de-leon-trotsky/356-que-deben-hacer-los-bolcheviques-leninistas-en-espana>

⁶ https://www.marxists.org/espanol/broue/1975/trotsky_y_la_guerra_civil_en_esp.htm#ftnref8

⁷ <https://fundanin.net/2019/02/04/el-poum-y-la-guerra-civil/>

⁸ Suplement LI 103, *Propietat i gestió de les empreses a la Revolució espanyola*.

⁹ Suplement LI 50, *70 anys de la revolució asturiana*

¹⁰ <http://grupgerminal.org/?q=system/files/TrosquismoEspa%C3%B1ol-EdiGerminal.pdf>.

¹¹ <https://fundanin.net/2020/11/16/poumdefensamadrid/>

¹² L'*Agrupació dels Amics de Durruti* la van crear el 15 de març de 1937 Jaume Balius, Félix Martínez i Pablo Ruiz, com a reacció al decret de militarització de les milícies. Molts dels integrants de la Columna Durruti hi estaven en contra, i uns centenars del sector de Gelsa, en el Front d'Aragó, van resoldre abandonar el front i baixar a Barcelona. Molt crítics amb els anarquistes que estaven al govern, van coincidir en moltes propostes amb els SBL i l'ala esquerrana del POUM, la de Josep Rovira, que els obrí les portes de *La Batalla* per a imprimir els seus fulls durant les jornades de maig. Van publicar des de maig de 1937 fins a febrer de 1938, el diari *L'Amic del Poble*, il·legalitzat després de la publicació dels seus primers números. Va arribar a tenir al voltant de 5.000 militants

¹³ Mieczyslaw Bortenstein (M. Casanova), «*El Frente Popular abrió las puertas a Franco*» <https://www.marxists.org/espanol/bortenstein/1939/frente/19.htm>

¹⁴ <https://asambleadigital.es/2020/11/11/mayo-de-1937-estalla-barcelona-parte-2-los-hechos-y-las-consecuencias/>

¹⁵ Antonio Cruz González. *Las víctimas de Negrín (Reivindicación del POUM)*. Jornadas de la Fundación Andreu Nin. Junio 2007. Madrid

¹⁶ Mieczyslaw Bortenstein (M. Casanova), *Ibid*

¹⁷ Pierre Broué, Raymond Vacheron. *Meurtres au maquis*. Éditions Grasset & Fasquelle, Paris 1997.

¹⁸ Andy Durgan. *Voluntarios por la revolución. La milicia internacional del POUM en la Guerra Civil española*. Editorial Laertes, abril 2022.

¹⁹ Jean Dugenêt. *La chausse aux trotskystes en Europe Occidentale*, 2023